

Vladan Jovanović

Na putu

POLAZAK

၁

LEP JE OVAJ PUT

„Zaboravila si telefon!“, doviknuo je neko odozgo s prozora kad je već izašla iz zgrade. „E jebi ga!“, rekla je i ponovo otvorila ulazna vrata, koja su se za njom tek bila zatvorila, pa zamakla iza ugla i potrčala uz kratko stepenište ka liftu. Otišla je da bi uzela telefon i ponela ga sa sobom, kako inače čini. Sedeo sam u kolima i čekao da se vrati. Ništa se nije dešavalo i bilo je tiho. Ali tišina nije odmor od zbivanja ni čekanje na zbivanje, tišina je zbivanje – pročitao sam davno u knjizi *Brdo iznad oblaka* Vesne Krmpotić. Sedeo sam za volanom. Bilo mi je udobno to sedište. Čutao sam i čekao. Ništa se nije dešavalo, na parking u nije bilo ljudi, svi automobili stajali su u mestu. Nije bilo nikakvih farova niti jakog svetla, osvetljeni prozori stanova bili su bleđi a lampe uličnih svetiljki visoko, nisam ih mogao videti. Bilo je tiho kao da je prošla ponoć, a nije. Nije se čuo nikakav zvuk. Čekao sam strpljivo. Prošlo je neko vreme, a ona se nije pojavljivala. Ništa se nije pomeralo, prolazilo je samo vreme, lagano, valjda tako prolazi vreme kad se na parking u ne dešava baš ništa. Prošlo je još neko vreme, a nje nije bilo. Sada sam čekao pomalo nestrpljivo, ali i dalje miran i tih, i sve je oko mene bilo takvo, mirno i tiho. Bilo je toplo. Zavaljen sam u sedištu. Malo mi se prispavalo. Osetio sam kako mi se spuštaju kapci, kao kad dugo vozim po auto-putu pa mi je malo dosadno, posle nekog vremena kapci znaju da se spuštaju sporije nego obično, sporije nego što bi trebalo kad voziš auto-putem i treba da si budan. A nisam bio baš

budan, san me je savladavao, najpre polako. Znao sam da prilazi. A kad me je ščepao, to nisam ni znao, jednostavno me nije bilo. Kao da sam nestao. Odjednom! Možda tako dolazi smrt, možeš to znati i možeš je videti kako ti prilazi, ali ne možeš znati kad te ščepa. Više te nema i ne znaš šta se dogodilo. Neke stvari čovek može da shvati tek kad umre. Zazvonio je telefon. Ne, to nije bio moj telefon, koji obično, kad sam u kolima, držim u prostoru ispred menjača, u plitkoj kadici napravljenoj za sitnice. Ležao je sa ekranom okrenutim prema gore, jedva sam ga video u tmini, ekran je bio crn i na njemu se ništa nije dešavalo. Video sam to kao kroz dim, a nigde nije bilo dima. Moj telefon nije zvonio. Udaljavao se od mene, nekako je bivao sve manji iako se nisam pomerao. Ni telefon se nije pomerao. Kako se može udaljavati telefon kad leži u kadici za sitnice? Ponovo je zazvonio telefon. Više me nije bilo u kolima ni na parkingu, nije me bilo ispred te zgrade ni ispod žutih lampi uličnih svetiljki koje nisam mogao da vidim. A nisam zaspao. Nisam ni umro. Nemam pojma kako bi bilo da sam tad umro, ali znam da se to nije dogodilo. Glomazni crni telefon ležao je u predsoblju na uskom visokom stalku od iverice, s malom fiokom za telefonski imenik. Podigao sam slušalicu s postolja pored okruglog brojčanika iznad kojeg je bio utisnut znak *iskra*. Spiralni gumeni kabl se malo zaljuljao dok sam podizao slušalicu. Javio sam se. „Dobro večer. Je li to stan Jovanovića?“ Prepoznao sam glas, bila je to tetka Vera. „Pa gde si ti, mili?“ Pitala je šta radim, pa je pitala kako sam, pa sam ja nju pitao kako je ona, i kako je teča Strahinja i Miško, i šta radi mala Jelena. Neko vreme nas nije zvala. Ona se nama javlja češće nego mi njoj. Živi u Beogradu, to je sestra moje majke. Glas joj je topao i volim kad pozove. Razgovarali smo kratko, pa je pitala jesu li moji kod kuće. Rekao sam da jesu. Htela je da razgovara

s mojom majkom. Otvorio sam vrata dnevne sobe i pozvao majku. „Tetka Vera“, rekao sam. Sestre su razgovarale. Majka uvek počne da priča drugačije kad razgovara sa svojom sestrom. Odmah, iako toga nije svesna, promeni naglasak i govori kao ljudi iz tog dela Šumadije, kao kad je bila mala u Šaranima. Zatim su se vrata automobila otvorila. Nije ih otvorila naglo, ali me je taj zvuk trgnuo. Ušla je. Rekla je: „Jebem ti telefon!“, dok je sedala pored mene. Okrenuo sam ključ pa se čuo zvuk motora. Krenuli smo. Vozili smo se. Izašli smo iz grada. Dugo smo se vozili. Baš smo se dugo vozili. Nije mi se spavalo. Ja mogu dugo da vozim. Bilo je jutro i bilo je sunce. Teča Strahinja je umro davno, pa je onda, nekoliko godina kasnije, umrla tetka Vera; nisam dobar u pamćenju godina, pa ne znam kad je to bilo. I Miško, moj brat od tetke, i on je umro iako je bio mlad i nikako se ne može reći da mu je bilo vreme za umiranje. Jelena se udala i ima dete. Pored nas je mirisala šuma. Vozili smo se lagano. Volim kad nikud ne žurimo. Gledala je kroz prozor i rekla: „Lep je ovaj put.“

AZBUKA

Ljudi vole izvesnost. Ona postoji. Jednako kao neizvesnost. Od te je tinkture, od tog je rastvora izvesnosti i neizvesnosti sve sačinjeno.

Izvesnosti ima u azbuci. Posle A uvek dolazi B, iza njega: V, G, D, Đ, E, Ž, Z, I, J, K, L...

A neizvesnost je u rečenicama, slovima posloženim u reči. Dok pišeš, mutiš koncentrat slova, u rečima nikako ne može biti gust kao u svom bazičnom obličju, azbuci. Razblažuješ ga odlukama kako ćeš slova poređati, prostor za odluke je u rečima koje biraš, neke možeš i da izmisliš, što da ne. Već je u njima, rečima, začetak neizvesnosti. A koliko ga tek ima u rečenicama. Nikada ne znam na šta će izaći rečenica koju započnem. Rastvor se razblažuje svakom sledećom rečenicom, u koncentratu je izvesnosti sve manje kako odmičem i zavisi od toga kako ću ređati... Lj, M, Nj, O, P, R, S, T, Č...

Kao da negde gore od dosade nehajno vise niti moguće pređe misli koje je neko odavno smislio, nečijih starih impresija što još leže u pojavama današnjice.

Vidim sneg od kojeg se povijaju grane, pa kao praćkom razbacujem reči da to opišem. Čemu? Nije važno. Nekom će,

sasvim je moguće, nešto značiti i potaknuti ga da sneg od kojeg se pred njegovim prozorom povijaju grane smesti u rečenicu, da krene po tragu sopstvene uspomene. Nek je i ne izgovori, ne mora ni da je napiše, dovoljno je što se pojavila, otkrila se dok su pahulje čvrsto povezane u naslage pred njegovim prozorom, kao simboli koji nadržavaju stvari.

Svačija je biografija tema relevantnija od izmišljanja ljudi. U ređanju faktografije svojega sveta vreba opasnost zamišljenog gledanja u sopstveni pupak, i onanistički stid. Ipak, valja nastaviti: U, F, H, C, Č, Dž, Š – i gledati kao što hiromant gleda u ispružen dlan.

A MOŽDA TO I NIJE TAKVO KAKVIM TI IZGLEDA

Za sobom ostavljam tragove, naravno. Iz nekih je jasno šta znače, a za mnoge se to ne može reći. Kada ih ostavljam, nije da toga nisam svestan, samo ne obraćam pažnju, radim šta mi se radi a o tragovima ne razmišljam. Ponekad znam da će neko naići i videti trag, znam i ko bi to mogao biti, ali ih zbog toga ne ostavljam namerno kao što se ostavljaju poruke. Ostavljanje tragova je pre obaška posledica nego cilj, iako znam da od razumevanja traga može zavistiti nečije mišljenje i odnos prema meni.

Možda umišljam, sasvim je moguće da to dolazi od sklonosti ka preuveličavanju vlastite važnosti, ali čini mi se da neko drugi više vodi računa o mojim tragovima nego ja o njegovim. Bolje je da mi se to samo pričinja, jer bi u protivnom stvari mogle da se otrgnu kontroli i preokrenu se pa da ostavljanje tragova postane sebi svrha.

Ljudi su radoznali i vole da zaviruju. Ne mogu reći da i sam nisam takav, volim da bacim pogled kroz tuđi prozor kad hodam ulicom ili parkingom pored neke zgrade. Pogledam, zanima me kako je unutra, volim da vidim kako je stan uređen i šta je na zidovima. Iz kratkih pogleda kroz osvetljene prozore, to sa ovlašnim gledanjem u tuđe stanove najbolje je raditi noću, vidi se soba kao odsečak nečijeg života. Ono što u takvim prilikama pomislim obično nije ništa naročito, često i ne pomislim ništa,

ali ponekad se stvori emocija. Jednom je to bila čežnja. Osetio sam je kad sam s komšijom Mićom – kasnije, pošto sam se odatle odselio, čuo sam da je teško bolestan i da će se teško izvući – kad sam s njim, dakle, u leto devedeset devete otišao na buvlju pijacu na Vidikovcu. Malo pre toga, Zorica i ja smo došli u Beograd. Krenuo sam da mu kolima prenesem robu, pa sam mu pravio društvo i utucavao vreme. Tad još nisam imao nikakav posao u Beogradu pa sam u nekoliko navrata na vidikovačkom buvljaku bio Mićin pomoćni prodavac polovne robe. Nisam mogao da upamtim koliko šta košta, roba je bila sitna i vrlo raznovrsna, bilo je tu starih slavina, prekidača, utikača, kablova za šporet, starih knjiga, plehanih tanjira i porcelanskih tanjira, bilo je opreme za ribolov i pari cipela koje se još mogu nositi, pa šrafova i još mnogo toga što nisam ni znao kako se zove. Mića je sve znao, nazive i cenu robe, moguće da je cenu određivao odoka, pošto bi pogledao mušteriju pa bi od njenog izgleda zavisilo koliko šta košta, svejedno, ipak sam morao da ga pitam za cenu kad bi mi se neko obratio, Mića je bio gazda a ja njegov pomoćnik. Jednom sam sebi dao pauzu pa sam otišao s buvljaka i malo se šetao po kraju. Hodao sam i, da, zagledao u stanove. U onima s viših spratova mogli su se videti okrećeni plafoni i gornji rubovi regala, zato me nisu interesovali, ali stanovi s prizemlja i nižih spratova, oni s pokupljenim zavesama, bili su odlični prizori. Video sam ih nekoliko. Ono što me je dotaklo bila je toplina. Do mene nije mogla doći direktno od ljudi koji su tu živeli, nisam video nijednog, već od urednog, lepo opremljenog i ušuškano prostora u kom su živeli. Trpezarijski sto postavljen za ručak, velika fotelja presvučena somotom, novine na kauču, ćošak uglancanog parketa iz predsoblja, blistava stakla kuhinjske vitrine, sve je to ostavljalo utisak. Sigurno ne bi bio isti da sam

sve video samo nekoliko meseci ranije, ali nisam, pa sam osetio čežnju. Garsonjera u koju smo Zorica i ja došli pošto smo otišli iz svog stana u Prištini koji je mogao biti jedan od ovih lepo uređenih stanova – taj stančić u koji smo doneli tek deo svog nameštaja nije mogao biti uređen kao ovi u koje sam zavirivao po Vidikovcu. U jednu prostoriju smestili smo okrajke dotadašnjeg života. Zato mi je i sasvim obično uređen stan izgledao kao nešto što se ne može imati u limbu između onoga što je bilo i nečega što tek treba da se desi. Eto, tad me je sklonost ka zagledanju u tuđe stanove dotakla na takav način. Još malo sam se šetao, pa se vratio na mesto gde smo Mića i ja radili. Prodavali smo još neko vreme pa otišli natrag u Resnik, svako svojoj kući.

Za sobom ostavljam tragove, a njihova vrsta i brojnost zavise od onoga što činim. U danima koji se uglavnom sastoje od čitanja, a mnogo je takvih, moji se tragovi nalaze u pročitanim knjigama. U njima obeležavam delove koji mi iz nekog razloga privuku pažnju i znače mi više od neobebeženih delova teksta. Tek se ponekad vratim na obeležene delove, neki su mi važni za znanje, neki za razumevanje, a poneki iskoristim kao repromaterijal kad pišem, udenem ga u svoju rečenicu. Ima delova obebeženih tekstova koji me podstaknu na misao ili čitavu priču.

To sa obeležavanjem prilikom čitanja ranije sam radio češće, i novine sam čitao s olovkom u ruci pa sam nadvlačio redove s vestima i reportažama, analizama događaja i prikazima knjiga. Mogao je to videti svako ko bi me zaticao kako čitam novine, i Vidosav, pedagog u Građevinsko-saobraćajnoj školi u Prištini, gde smo zajedno radili. Na poslu bih čitao *Politiku* i prevlačio olovkom po papiru, što je na njega ostavilo utisak kakav nisam

želeo. Godinama kasnije, pošto sam iz te škole prešao u drugu firmu da tamo budem pravnik i nakon što sam prestao da obeležavam novinsku hartiju, čuo sam da je Vidosav počeo da čita novine isto kao i ja ranije. To mi je bilo smešno, sasvim malo, a bilo mi je i drago zbog uticaja moje pomalo bizarne navike.

Već dugo ne obeležavam članke u novinama, ali kad su knjige u pitanju, ta je navika ostala. Poslednjih godina dešava se ono što se dugo nije moglo desiti, ima knjiga u kojima ne ostavim nikakav trag, ništa ne obeležim olovkom ili flomasterom, ali je znatno više onih u kojima takve tragove za sobom ostavljam.

Primetio sam da Dragana obraća pažnju na knjige koje sam pročitao, zapravo, na obeležene delove. Izgleda da joj je važno da vidi šta sam obeležio, iako smatram da se iz toga ne može saznati ništa naročito. Neki su mi redovi privukli pažnju i to je to. U linijama grafitne ili hemijske olovke, u širokim tragovima povlačenja flomastera ne može biti tragova mog tadašnjeg raspoloženja, odnosa i stava, tamo nema kvalifikacija i sasvim nepoznati ostaju konteksti i veze među obeleženim i neobeleženim delovima knjige. Ali u svakom tragu ima mesta interpretaciji. U tuđe tragove na koje nailazimo sami utiskujemo značenje, katkad se interpretacija poklopi s porukom, a često to što vidiš nije takvo kakvim ti izgleda.

Ovih dana smo bili na bazenu. Čitao sam šesti tom Knausgorove *Moje borbe*, a ona neku svoju knjigu. Kad sam se vraćao iz toaleta, dok sam joj se približavao s leđa, još iz daljine sam video kako sedi i prelistava *Moju borbu* od preko hiljadu

strana. Opuštala je listove knjižurine da lete kao karte u rukama pokeraša, samo znatno sporije, puštala je listove da se odlepljuju od palca i uz jedva čujno šuštanje slažu jedan na drugi. Činila je to pažljivo. Znao sam šta radi. Pogledom je tražila obeležene delove pa se zaustavljala i čitala, pa opet: tapa-tapa-tapa-tapa-tapa-tapa... prelistavala i tražila nove pasaže, čitala, i sve tako.

Prišao sam, nastavila je sa svojim poslom, sad je listove okretala jedan po jedan pa ih opet tapa-tapa-tapa-tapa-tapa-tapa... puštala da lete.

Odložila je knjigu.

Pogledala me je i rekla:

„Ovo bih mogla da čitam samo na pustom ostrvu.“

Pogledao sam je i onako, s nogu, srknuo kafu.

Još me gledajući, nastavila je:

„Iz ovog što obeležavaš o tebi sam saznala više nego iz svega ostalog.“

Seo sam i otpočeo monolog kako se iz toga zapravo ne može saznati ništa naročito, ništa više nego da su mi neki redovi privukli pažnju, da se ne može znati šta su mi oni značili tad kad sam ih čitao, niti šta mi danas znače, ni šta, kog vraga, ja o tome mislim, govorio sam da u mojim linijama nema i ne može biti tragova tadašnjeg raspoloženja ni stava, da tamo nema kvalifikacija i da sasvim nepoznati ostaju konteksti... i sve sam tako govorio, preopširno kako ponekad umem pa se izgubim u sopstvenim rečima a poenta je odavno nestala, između druge i treće rečenice.

Nije me gledala kad je rekla:
„Obeležavaš samo neke gluposti.“
Ćutao sam.
Otpila je gutljaj kafe, ponovo me pogledala i rekla:
„Nikada u tome što si obeležio nisam videla neku emociju ili
odnos.“

Nastavio sam da ćutim kao što ćutiš kad je u pravu onaj koji
ti govori. Ipak, mislim da nije sve takvo kakvim njoj izgleda.